

dr. sc. Zdenko Franić
Znanstveni savjetnik u Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada, certificirani ekološki pčelar (selo Klinac pokraj Petrinje)
e-pošta:franic@klinac.eu

Med i GMO

Posljednjih mjeseci hrvatski su nas mediji informirali da je varaždinska tvrtka Koka d.d., dio grupe Vindija, nakon stroge procedure ishodila od austrijskoga certifikacijskog tijela agroVet GmbH certifikat **GMO-free¹** za svježe piće meso. Certifikacijsko tijelo agroVet akreditirano je od Austrijskog akreditacijskog tijela (*Akkreditierung Austria*) prema zahtjevima norme EN ISO/IEC 17065:2013² za područje definirano dokumentom *Codex guideline for the definition of „GM-free production”*³ i austrijskim pravilnikom o prehrambenim proizvodima (*Codex Alimentarius Austriacus*). Budući da, nažalost, ni jedno certifikacijsko tijelo u Hrvatskoj nije akreditirano za certifikaciju proizvodnje u kojoj nema genetičkih modifikacija, certifikaciju je provelo austrijsko certifikacijsko tijelo. Status „bez genetičke modifikacije“ mora se kontrolirati kroz cijeli proces proizvodnje, „od polja do stola“. Posljeđično, u proizvodnom se lancu kontroliraju poljoprivredna gospodarstva, tvrtke od kojih se nabavlja hrana, dobavljači (posebice soje) i na koncu prerađivači (certificiranog) proizvoda.

Međutim, vijest da je neki hrvatski proizvod prvi put dobio certifikat **GMO-Free Production** samo je djelomično točna. Naime, za ekološke proizvode Uredba Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označivanju ekoloških proizvoda i stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 2092/91 u preambuli, ali i članku 9., kratkim i strogim izričajem zabranjuje upotrebu GMO-a: „Upotreba GMO-a u ekološkoj proizvodnji je zabranjena.“ Drugim riječima, certificirani ekološki proizvod po definiciji nije genetički modificiran te ekološki certifikat implicira i **GMO-free** status.

GMO U PRAVNOJ STEČEVINI EUROPSKE UNIJE

Valja napomenuti da pravna stečevina Europske unije propisuje da sve članice trebaju primjenjivati opća pravila za označavanje hrane, kako je to propisano u uredbama Europskog parlamenta i Vijeća Europe br. 1169/2011⁴, br. 1829/2003⁵ i br. 1830/2003⁶. Zakonodavstvo Europske unije zahtijeva da se proizvodi koji sadržavaju ili se sastoje od (autoriziranih) genetički modificiranih organizama u količini > 0,9 posto moraju jasno označiti. Količina < 0,9 posto smatra se usputnom, odnosno tehnički neizbjježnom kontaminacijom.

¹Bez genetički modificiranih organizama

²Ocenjivanje sukladnosti – Zahtjevi za tijela koja provode certifikaciju proizvoda, procesa i usluga

³Kodeks smjernica za definiciju „GM-slobodne proizvodnje“, tj. proizvodnje bez genetičkih modifikacija

⁴Uredba (EU) br. 1169/2011 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o informiranju potrošača o hrani, izmjeni uredbi (EZ) br. 1924/2006 i (EZ) br. 1925/2006 Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Komisije 87/250/EEZ, Direktive Vijeća 90/496/EEZ, Direktive Komisije 1999/10/EZ, Direktive 2000/13/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva Komisije 2002/67/EZ i 2008/5/EZ i Uredbe Komisije (EZ) br. 608/2004

⁵Uredba (EZ) br. 1829/2003 Europskog parlamenta i Vijeća od 22. rujna 2003. o genetski modificiranoj hrani i hrani za životinje

⁶Uredba (EZ) br. 1830/2003 Europskog parlamenta i Vijeća od 22. rujna 2003. o sljedivosti i označivanju genetski modificiranih organizama te sljedivosti hrane i hrane za životinje proizvedene od genetski modificiranih organizama i izmjeni Direktive 2001/18/EZ

Dakle, vezano uz genetički modificirane organizme, europska pravna stečevinama potrošačima osigurava tri ključne garancije:

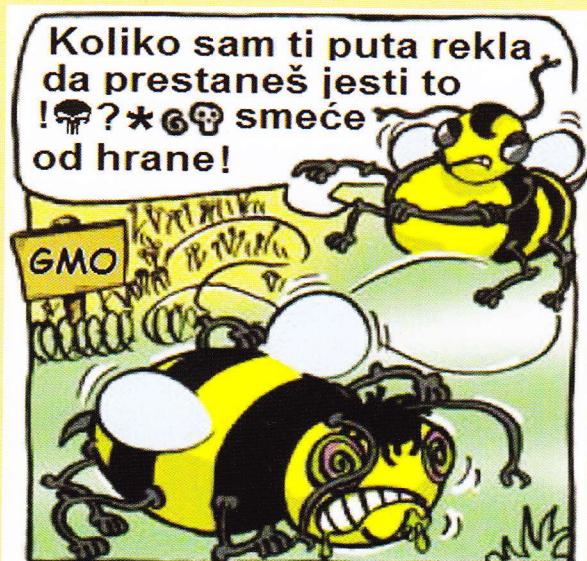
1. efektivnu koegzistenciju genetički modificiranih proizvoda i onih koji to nisu, tako da **GMO-free** ostaje mogućnost izbora
2. označavanje genetički modificiranih proizvoda pruža potrošačima mogućnost informiranog pristanka
3. potrošači neće biti u prilici konzumirati genetički modificirane proizvode ako ih nadležna tijela nisu odobrila kao sigurne.

Međutim, u slučaju meda, pravna regulativa Europske unije vezana uz genetičku modifikaciju nije učinkovita, te se ruši se kao kula od karata.

OZNAČAVANJE GMO-A U MEDU

Napomenimo da se genetička modifikacija u medu može odnositi samo na pelud jer med može sadržavati pelud genetički modificiranih biljaka. Pčelari pritom, a da nisu ništa svojom praksom i djelovanjem skrivali, u svome proizvodu dobivaju nešto nepoželjno, što im podiže troškove plasmana meda na tržištu, obara cijene i smanjuje zaradu.

Posljeđično, neki su pčelari problematiku genetički modificiranih organizama u pčelarstvu Europske unije podigli sve do razine Europskog suda pravde (*European Court of Justice – ECJ*), koji je u rujnu 2011. godine u predmetu Bablok protiv Slobodne Države Bavarske donio *Presudu o medu*, na koju više nije moguć priziv. Naime, njemački je pčelar amater Karl Heinz Bablok 2005. godine u svome medu pronašao male količine genetički modificiranog peluda. Kako je Bablok uz med proizvodio i pelud, spomenuta je zakonska regulativa Europske unije predviđala obavezu da se taj pelud (koji se inače smatra dodatkom hrani) analizira na prisutnost GMO-a. Budući da mu je bila nanesena znatna tržišna šteta, Bablok je (s još četvoricom pčelara) tužio Bavarsku, koja je bila vlasnica polja na kojima se (u istraživačke svrhe) ugađao genetički modificiran kukuruz označen MON 810 tvrtke Monsanto. Viši bavarski administrativni sud u komplikiranom je predmetu tražio pojašnjenje od Europskog suda pravde, koji je pak presudio da je pelud klasificiran i kao sastojak/primjesa (*ingredient*) meda, čime automatski potпадa pod odred-

be Uredbe o genetski modificiranoj hrani i hrani za životinje br. 1829/2003. Naravno, pelud je sukladno već spomenutoj Direktivi o medu bio klasificiran i kao prirodnji sastavni, odnosno strukturni dio meda (*constituent*), koji se ne smije uklanjati te ga nije ga bilo potrebno posebno deklarirati.

Sud je svojom presudom potvrdio politiku nulte tolerancije za sve proizvode dobivene od genetički modificiranih organizama koji nemaju odobrenje za upotrebu u prehrani. Drugim riječima, u medu ih ne smije biti ni u najmanjim količinama, naravno, iznad onih koje se smatraju tehnički neizbjegljom kontaminacijom.

Poslijedično, ako se u nekom medu pronađe genetički modificiran pelud, a njegova količina prelazi 0,9 posto u odnosu na ukupni sadržaj peluda u medu (oko 0,5 posto u odnosu na masu meda), takav se med mora primjereno označiti. Pravni okvir za označavanje hrane propisan je već spomenutom Uredbom (EU) br. 1169/2011 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o informiranju potrošača o hrani.

PRAVNE AKROBACIJE EUROPSKE KOMISIJE

U svibnju 2014. godine mijenja se Direktivu o medu⁷, a koja je u hrvatsku legislativu prenesena u Pravilnik o medu⁸, i to tako da se pelud ponovno re-klasificira iz sastojka (*ingredient*) u isključivo prirodni sastavni dio (*constituent*). Istina, u stavku 4. preambule, spominjući presudu Europskog suda pravde u predmetu C-442/09 Bablok i ostali protiv Slobodne Države Bavarske, izrijekom je rečeno da se [ovom izmjenom Direktive o medu] ne dovodi u pitanje primjena Uredbe (EZ) br. 1829/2003 Europskog parlamenta i Vijeća na med koji sadržava genetički modificiran pelud jer takav med čini hranu proizvedenu od genetički modificiranih organizama u smislu te uredbe.

Međutim, ovom izmjenom osim što je „zamagljen“ međuodnos peluda kao prirodnoga sastavnoga dijela i kao sastojka/primjese meda, što olakšava

manipulacije podrijetlom meda laboratorijima koji provode kontrolu meda, stvorena je i golema nesigurnost jer se u izmjenjenoj direktivi navode određene tvrdnje koje zadiru u struku. Primjerice, propisuje se način ispitivanja meda. Naime, izmjenjena direktiva nije konzistentna sa stručnim smjernicama za ispitivanje GMO-a u proizvodima. Predsjednik Europskog udruženja profesionalnih pčelara, Walter Haefeker, ovakvu je intervenciju Europske komisije u Direktivu o medu otvoreno nazvao prevarom. Naime, potrošači i aktivisti koji se zalažu za jasniji odnos prema genetički modificiranim proizvodima smatraju da je svaki korak koji vodi k sprječavanju potrošača da dobiju sve informacije što se zaista nalazi u hrani koju konzumiraju korak više prema liberalizaciji GMO-a u Europi, odnosno na europskim poljima.

ZAKLJUČIMO

U mnogim europskim zemljama pčelari su zbog raširenosti genetički modificiranih usjeva došli u nepovoljan položaj, a nekim ekološkim pčelarima prijeti gubitak ekološkog statusa ili su ga već izgubili. Za hrvatske pčelare to može biti vrlo velika prednost jer su se u Hrvatskoj sve županije proglašile **zonama slobodnim od GMO-a**, to jest izjasnile su se protiv uzgoja genetički modificiranih kultura na svom području. Ponovimo da i certificirano ekološko pčelarstvo po definiciji znači da su med i pčelarski proizvodi bez GMO-a. Mnogi pčelari, poljoprivredni eksperti i marketinški **stručnjaci** smatraju da bi Hrvatska s brendom zemlje slobodne od GMO-a mogla iznimno profitirati.

Spomenimo također da se u svjetlu utjecaja sve kompleksnijih geopolitičkih odnosa na međunarodnu slobodnu trgovinu i **najave novih ekonomskih politika**, posebice iz SAD-a, može očekivati sve veće naglašavanje porijekla proizvoda. Riječ je o nekadašnjoj oznaci **made in**, koja je zbog globalizacijskih procesa izgubila popularnost. Kod mnogih država takva oznaka nikada nije bila samo puka informacija kupcu o tome iz koje države dolazi neki proizvod, nego prepoznatljiv brend.

Neka dobro brendirana inačica nekadašnje oznake **made in**, u nedostatku ekstenzivnih ispitivanja, mogla bi u slučaju hrvatskih poljoprivrednih proizvoda, posebice meda, kao najbrža i najjednostavnija indikacija o kvaliteti proizvoda biti moćan alat za agresivniji prodor na međunarodno tržište. U tom kontekstu spomenimo, uz certifikat ekološke proizvodnje, i certifikat **Med iz Lijepe Naše** Hrvatske poljoprivredne agencije te europske oznake kvalitete (izvornost, zemljopisno porijeklo, tradicijski specijalitet). Ponovimo, proizvod koji nosi neki od europskih znakova kvalitete postiže oko tri puta veću cijenu u odnosu na sličan, nebrendiran proizvod. Kako bi za hrvatski med taj certifikat upućivao (naravno uz pogodnu informativnu kampanju) i na **GMO-free** status, cijena bi mogla biti i veća. Valja spomenuti i dodatnu sinergiju s ostalim certifikatima, npr. ekološki proizvod, planinski proizvod, otočni proizvod i slično.

⁷Direktiva 2014/63/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o izmjeni Direktive Vijeća 2001/110/EZ o medu
⁸Narodne novine, br. 53/2015 od 15. svibnja 2015.